

Narațiuni cătănești ca narațiuni individuale și sociale în zona Arieșului

Cuvinte cheie:

povești militare, naratologie, istorie orală, războaie mondiale, rituri de trecere

Cuprinsul tezei de doctorat

MULȚUMIRI	5
INTRODUCERE	6
CONTEXTE DE CERCETARE	14
TEREN : SCHIȚĂ ETNOGRAFICĂ DESPRE SCAUNUL ARIEȘULUI.....	15
METODE : PRACTICĂ ȘI TEORIE	30
Pe teren	30
Considerații etice	35
Considerații metodologice..	38
Reflexiuni asupra poziției de cercetător.....	40
Scopuri teoretice.....	47
TEORIA CERCETĂRII : ARMATA ȘI ETNOLOGIA.....	50
Folclor	52
Cultură materială și vizuală.....	65
Societate.....	66
Concluzie.....	70
SOCIETATE, NARAȚIUNI	75
ETNICITATE.....	77
Trecut: categorizări și clasificări.....	82
Prezent: actualizări și distribuiri	100
Morală: făptași și victime	117
GENERAȚII	131
Modernitate solidă: armata ca <i>rite de passage</i>	138
Midernitate lichidă: tranziția ca stare	173
GENDER	190
Probleme teoretice: femei și narațiuni	191
Semnificații generale: femei și narațiuni cătănești.....	198
Semnificații speciale: narațiunile cătănești ale trei femei.....	201

LUMEA TEXTUALĂ INDIVIDUALĂ.....	225
NARATIVELE PERSONALE ALE LUI J. A	227
Povestirile lui J. A.....	229
Narațiunile cătănești ale lui J. A.....	236
Morală și identitate narativă	239
DOCUMENTELE SCRISE ALE LUI J. A.....	244
Moștenirea lui Halmágyi Ferenc	247
Elementele de formă și de conținut ale moștenirii.....	249
Morală și disciplină.....	254
Caietele cătănești ale lui J. A.....	261
Elementele de formă și de conținut ale caietelor cătănești.....	262
Romantism și umor	267
CONCLUZII.....	271
BIBLIOGRAFIE.....	277

Rezumatul tezei de doctorat

În teza mea de doctorat analizez poveștile cătănești colectate în microregiunea etnografică numită Scaunul Arieșului (Aranyosszék), situată în Transilvania, România. Lucrarea se concentrează pe narațiunile minorității etnice maghiare locale, și analizează narațiunile din diferite perspective, paradigmatic și sintagmatic, atât într-un cadru etnografico-antropologic mai restrâns, cât și într-un cadru interdisciplinar al științelor sociale mai larg. Cercetarea se concentrează pe înțelegerea narațiunilor ca parte integrală a societății locale, ca instrument de comunicare, care nu numai că reflectă, ci și construiește realitatea socială a prezentului, înțelegerea comună a trecutului și poziția socială și identitatea narativă a povestitorului.

În introducere descriu pe scurt tema disertației, ofer o înțelegere teoretică generală a narațiunilor orale și poziționez studiul actual în cadrul unui discurs științific. Cea mai importantă problemă pe care o introduc în această secțiune este înțeleasă în termenii dihotomiei de subiect-obiect. În conformitate cu această dihotomie, analizez în primul rând narațiunile din perspectiva naratorului (subiectului) și tratez evenimentele descrise ca contextul secundar (obiectul). Din acest motiv, poveștile sunt înțelese ca instrumente folosite în strategii narrative individuale, ca texte produse în timpul activităților de povestire actuale, și ca produse ale unor factori mai generali, și anume, ca produsele societății și culturii locale. Cu toate acestea, socialul și culturalul nu sunt înțelese ca entități neschimbătoare și nu sunt tratate ca simple cauze. Mai degrabă, urmând

argumentul lui Tim Ingold, povestirea este înțeleasă ca o comunicare care creează legături sociale și cunoștințe comune. Prin urmare, socialul și culturalul în loc să fie privite ca și elemente care definesc poziția individului și predefinesc evenimentele vorbirii, sunt mai degrabă ceva, care este creat și recreat, definit și redefinit în evenimentele sociale actuale și în timpul comunicării textelor.

Următoarea parte a disertației explorează în trei capitole diferitele contexte de cercetare care au definit corpul etnografic, și care constituie baza analizelor, respectiv întrebările de bază ale tezei de doctorat. Ca prim context, introduc locația (Scaunul Arieșului), contextul spațial în care s-a realizat cercetarea. Capitolul are două obiective: unul este să examineze istoria cercetării a terenului propriu de cercetare, o imagine de ansamblu asupra reprezentărilor sale ca regiune etnografică, iar al doilea este să descrie unele caracteristici sociale și economice generale ale regiunii. Intenția mea a fost să descriu aceste două aspecte ale terenului în paralel și să ofer o înțelegere a modului în care aceste trăsături aparent separate sunt profund interconectate. Prin revizuirea literaturii am ajuns și la studiile foarte recente, prin care s-a redescoperit și canonizat regiunea. Bazându-mă pe rezultatele acestor cercetări și pe unele dintre propriile mele experiențe de teren, am schițat un portret general social și economic al regiunii în prezent. Al doilea capitol se reflectă asupra muncii pe teren, asupra acelor factori care au afectat cercetarea și ar fi putut modifica corpul care a fost colectat. Această revizuire metodologică enumeră și examinează factori banali precum sexul meu, etnia mea maghiară sau accesibilitatea fizică a satelor, în timp ce se reflectă și asupra unor întrebări teoretice abstracte. În anumite puncte, acești factori sunt interpretați într-o manieră interconectată. De exemplu, în cazul terenului, studiez modul în care canonul etnografic al regiunii și necesitatea practică a călătoriei au interacționat cu rezultatele efective ale cercetării etnografice. Toate aceste întrebări sunt examinate printr-o lentilă metodologică cu intenția de a înțelege ce fel de preferințe și calități intenționate sau neintenționate au predefinit cercetarea, care sunt acele calități ale cercetătorului și aspecte ale metodelor adoptate care afectează indirect rezultatele cercetării, și anume corpul de date și analiza. Ultimul capitol este un rezumat, o revizuire a literaturii etnografice maghiare privind soldații, cu accent pe cele trei domenii tradiționale: folcloristica, cultura materială și societatea. În conformitate cu obiectivul principal al cercetării, rezultatele folcloristicii sunt examinate mai amănunțit. Celelalte domenii de cercetare sunt revizuite pentru a înțelege funcția de mediator pe care serviciul militar obligatoriu, ca instituție, o joacă în cultura rurală a vieții.

Următoarea parte a disertației cuprinde un studiu al dimensiunilor sociale ale narațiunilor cătănești, constând, de asemenea, dintr-o analiză a corpusului într-un cadru paradigmatic. Pe lângă interpretarea orizontală, aceasta oferă un studiu vertical, structuralist a povestirilor. Capitolele în această parte aplică și reconsideră, definesc pentru contextul lucrării aplicarea și extind

posibilitățile teoretice ale structuralismului ca teorie și a antropologiei simbolice ca cadru teoretic particular. Toate capitolele sunt în dialog cu unele dintre întrebările și descoperirile acestor școli de gândire, în timp ce reflectă și asupra unor critici care s-au exprimat în relație cu aceste teorii. În termeni mai generali, această parte aplică în primul rând metodologia lor, în timp ce este adesea critică față de pozițiile lor teoretice și definiția lor despre societate și cultură. Din această perspectivă, capitolele interpretează diferitele relații sociale locale, orizontale, prin prisma narațiunilor cătănești. Primul capitol are în vedere categoria de etnicitate și investighează reprezentarea narativă a diferitelor grupuri. Scopul principal al capitolului este de a trage o linie de legătură între norma endogamiei etnice și între normele prevalente în narațiuni, pentru a vedea modul în care poveștile creează, reflectă și raționalizează această normă prin descrierea altor grupuri etnice, în modul în care poveștile marchează și definesc demarcările dintre grupurile etnice. Scopul secundar al capitolului este de a demonstra modul în care povestirile - prin normele pe care le stabilesc - funcționează ca instrumente pentru construirea unui univers moral, în care diferitele grupuri etnice sunt asociate cu valori morale sau categorii morale absolute. Categoriile morale absolute, fundamental diferite și opuse sunt interpretate ca baza regulilor absolute ale endogamiei și clasificarea grupurilor etnice ca entități fundamental diferite. Pentru a ajunge la această concluzie, narațiunile despre soldați sunt citite în contextul diferitelor povestiri, care sunt analizate într-un mod paradigmatic Lévi-Straussian. Nivelul micro și macro, evenimentele istorice și poveștile de viață sunt interpretate ca narrative care povestesc diferite evenimente, dar aplică o logică structurală comună, menționată mai sus, ori de câte ori categoriile etnice joacă un rol mai important în narațiuni. Prin această analiză paradigmatică, ofer o interpretare a modului în care narativele minorității maghiare locale problematizează structural problema subevaluării și supraevaluării relațiilor și legăturilor sociale orizontale. În ceea ce privește problema contextualizării sociale a narațiunilor, schițez portretul a doi bărbați care locuiesc în satul Cheia. Cei doi bărbați prezintă două strategii economice și de viață diferite, una care respectă norma endogamiei și separării etnice, în timp ce cealaltă ar putea fi etichetată ca una care urmează calea exogamiei și cooperării. Prin prezentarea celor două povești de viață și a repertoriului diferit de povești cătănești intenția mea este de a demonstra modul în care narațiunea trecutului este profund legată de prezentul povestitorului. În narațiuni, evenimentele din trecut sunt legate de diferitele grupuri etnice și traduse ca dezacordul dintre categoriile morale antagoniste. Structura narațiunilor este atât de axiomatică încât nu există spațiu sau limbaj comun pentru a povesti evenimentele din trecut pentru cei care urmează o strategie de viață mai cooperantă cu celelalte etnii. În timp ce unii nu pot povesti trecutul, alții reutilizează aceste structuri dominante pentru a povesti prezentul, pentru a interpreta istoria vieții lor personale și în special pentru a evalua neajunsurile din caracterul sau viața proprie ca și factori care sunt dincolo de puterea lor, și care sunt rezultatul relațiilor

interetnice nedrepte, antagonice menționate mai sus. În timp ce capitolul despre etnie ridică multe întrebări, următorul capitol din această parte având ca focus relațiile dintre generații examinează o singură problemă: conform experienței mele pe teren, toți au fost de acord că serviciul militar obligatoriu le-a făcut bine tinerilor și a fost o greșeală să fie șters. În timp ce această afirmație este simplă, iar adevărul ei este în mod obișnuit împărțit, ea este nedumeritoare în contextul local de neîncredere față de instituțiile statului român. În acest capitol doresc să adresez la această enigmă, să înțeleag de ce adulții de ambele sexe susțin instituția militară, de ce tinerii locali se străduiesc să slujească în armată și de ce toți locuitorii încă consideră că armata transformă băiatul în bărbat. Răspunsul la aceste întrebări este oferit printr-o analiză a narațiunilor cătănești, printr-o descriere detaliată a modului în care serviciul militar obligatoriu a funcționat ca un *rite de passage*. În prima parte a capitolului propun că definiția lui Turner a termenului ar putea fi aplicată pentru a studia ce a însemnat armata pentru mulți și ne permite să înțelegem că tocmai această structură universală a riturilor de trecere explică popularitatea acestei tradiții construite. În timp ce prima parte a capitolului ia în considerare în mare parte trecutul și memoria erei socialiste, a doua parte analizează prezentul și experiența trăită din perioada post-socialistă. Interpretez nostalgia față de trecut și dorul în prezent pentru instituția militară prin descrierea lui Bauman a fazelor solide și lichide ale modernității și a conceptului de liminitate și liminalitate permanentă ale lui Szokolczai. Interpretez narațiunile locale care contrastează trecutul și prezentul prin dihotomiile implicate de acești termeni. În faza solidă a modernității, armata a funcționat ca o instituție liminală care socializa localnicii pentru a accepta și adopta logica, abilitățile de gestionare a timpului și tehnicile corporale ale fabricii, în timp ce astăzi, în liminalitatea permanentă a prezentului, instituția anterior liminală a armatei promite o strategie de viață stabilă pentru tinerii adulți. Ultimul capitol investighează aspectele de gender ale narațiunilor. Intenția mea principală aici este de a revizui înțelegerea comună a poveștilor militare ca un gen masculin și de a recontura diferențele dintre imaginea pe care literatura de folcloristică maghiară o descrie în general între stilul și atmosfera de narare a bărbaților și cea a femeilor. Ofer o descriere detaliată și o analiză mai lungă a câtorva situații de vorbire în care au fost spuse povești cătănești în timp ce erau prezenți atât bărbați, cât și femei. Urmând introducerea, prezint scurta istorie de viață a trei femei, care au povestit ele înseși multe povești cătănești și mă străduiesc să înțeleg ce au însemnat pentru ei adoptarea și reluarea narațiunilor părinților, a fraților, a soților și a fiilor lor. Adoptând termenii referitori la semnificațiile particulare și generale ale genderului, și prin revizuirea literaturii în folcloristica despre adaptarea poveștilor, despre creația artistică și imitarea, interpretez aceste situații și narațiuni ca un simbol și un instrument în redefinirea rolului social al acestor femei și în redefinirea a ceea ce înseamnă a fi femeie.

Ultima parte a disertației investighează textele scrise și orale ale unui bărbat marginalizat din localitate. Primul dintre cele trei capitole investighează povești cătănești în contextul poveștii sale și al situației sale de viață, în timp ce următoarele două analizează două seturi de documente, scrise în timpul serviciului militar. Primul a aparținut unei și a fost scris chiar la începutul secolului al douăzecilea și în timpul primului război mondial, în timp ce al doilea a fost scris de el însuși în anii perioadei socialiste. Capitolul despre narațiuni orale investighează modul în care poziția marginalizată se prezintă în poveștile militare, în ce sens aceste povești diferă de narațiunile locale principale, ce fel de variații stilistice și conceptuale prezintă față de narațiunile celorlalți interlocutori. În afară de aceste diferențe, analizez și particularitatea poveștilor conflictelor etnice omniprezente în narațiunile sale, care prezintă elemente antagonistice mai radicale. În cele din urmă, investighez aspectele morale ale acestor povești, și anume jocul în narativele cu implicații morale, clasificarea și poziționarea sinelui în actul povestirii. Următoarele două capitole introduc și investighează documentele scrise. Pe lângă descrierea stilului și conținutul acestor două surse, le examinez și dintr-o perspectivă funcțională. În cazul primului document, accentul meu este asupra modului în care războiul a schimbat limbajul exprimării de sine, în ce sens documentele dinainte și din timpul războiului diferă între ele. Urmăresc modul în care metafora războiului este recreată în documentele personale ale jurnalelor și scrisorilor scrise pe front, modul în care imaginile și textele propagandei de război reapar în aceste scrieri. În studiul meu aceste pagini mărturisesc modul în care auto-reprezentarea și înțelegerea rolului său de soldat înrolat s-au schimbat radical în timpul Marelui Război și au devenit un instrument de disciplinare și o platformă pentru interiorizarea imaginii soldatului pregătit să se sacrifice. Capitolul referitor la cea de-a doua sursă se concentrează în primul rând asupra limbajului specific al jurnalelor soldaților și gama de stiluri pe care le cuprind: lirica romantică, stilul liric anacronistic și amuzant, proză sexuală. Textele stilistic diferite sunt interpretate ca rezultatul aceluiași factor social, și anume lipsa prezenței femeilor. Genul masculin este înțeles ca o conexiune între soldații care provin din diferite regiuni și medii sociale, iar dorul romantic și obiectivarea sexuală servesc ca temă comună pentru aceste jurnale de memorie create colectiv.

Disertația demonstrează că poveștile despre soldați sunt un gen popular, de istoria vieții, care nu fac parte doar din repertoriul local de povești orale, ci constituie și parte a vieții sociale. Într-un sens, narațiunile leagă oamenii, perioadele de timp și locurile prin povestirea, ascultarea, comentarea și repovestirea lor și, prin urmare, întăresc legăturile sociale sincronice și diacronice. Ele integrează diferitele experiențe și actori într-un univers narativ care este atât o imagine, cât și un element al universului social. Teza a argumentat că narațiunea și socialul sunt, de asemenea, părțile unui univers moral pe care poveștile o creează, și acestea creează totodată și categoriile morale de evaluare și pozițiile sociale și individuale moral-favorabile pentru povestitori. Narațiunile cătănești

care povestesc despre evenimentele unui *rite de passage* sau despre evenimentele istorice majore sunt în mod special capabile să formeze, să întărească și să valideze normele și valorile sociale.